

VÝSKYT ZMIJE OBECNÉ (*VIPERA BERUS*) V NÁRODNÍM PARKU PODYJÍ

OCCURRENCE OF COMMON VIPER (*VIPERA BERUS*) IN THE PODYJÍ NATIONAL PARK (SOUTHWEST MORAVIA)

Mojmír Vlašín¹, Blanka Mikátová²

¹Ekologický institut Veronica, Český svaz ochránců přírody, Panská 9, 602 00 Brno;
mojmir.vlasin@veronica.cz

²Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Pražská 155, 500 04 Hradec Králové

Abstract: Two findings of common viper were historically known on the territory of Podyjí National Park. Both of them were doubted and not fully accepted. The report of the first recent finding is published here and documented with exuvia.

Key words: *Vipera berus*, Podyjí National Park, Southwest Moravia

ÚVOD

Národní park Podyjí představuje území s druhově nejbohatší faunou plazů v České republice. Zajímavá je kompletní sestava našich hadů. Výskyt užovky stromové (*Zamenis longissimus*, dříve *Elaphe longissima*) byl spolehlivě prokázán v osmdesátých letech (VLAŠÍN 1984), i když v literatuře se nacházejí i starší údaje. V celém úseku řeky Dyje od Vranova nad Dyjí po Znojmo se vyskytuje užovka podplamatá (*Natrix tessellata*). Zajímavý je rovněž nález rekordního exempláře užovky obojkové (*Natrix natrix*) Vlašín (dosud nepublikováno) v roce 1990 u Baštova mlýna. Had měřil 116 cm. Na vřesovištích a lesostepních lokalitách je dominujícím hadem užovka hladká (*Coronella austriaca*). Zmije obecná (*Vipera berus*) byla opakovaně (1949, 1985) zjištěna u Mašovic (HANÁK et al. 1990b) v lokalitě Vlčí jáma (kv. 7161). Zmije se snad vyskytuje i v údolí Klaperova potoka u Čížova (kv. 7161), odkud byla několikrát hlášena laiky. Tento zřejmě reliktní výskyt je pravděpodobně dokladem šíření údolím Dyje od západu a druh zde přežil díky klimatické inverzi v zalesněném údolí (HANÁK et al. 1990b). Ještě v Atlase rozšíření plazů v ČR (MIKÁTOVÁ et al. 2001) jsou však tyto údaje považovány za nevěrohodné a proto nejsou uvedeny. Jako jediný relevantní údaj je zde uveden Remešův nález publikovaný v roce 1923 ze Štítar (kv. 7061), který ovšem je mimo NP Podyjí. MIKÁTOVÁ et al. (1989) zmiji ze Znojemska neuvádí vůbec, za nedostatečně prokázaný považuje její výskyt REITER (2001). Z rakouské strany Dyje ji v NP Thayatal neuvádí ani CABELA et al. (2001).

Zmije obecná je druh dobře přizpůsobený podmínkám klimatu s extrémně kolísajícími teplotami. Rozsáhlejší výskyt je znám především z horských a podhorských oblastí, v nížinách je vzácnější. Limitujícím faktorem výskytu na území ČR není ani nadmořská výška (byla zjištěna od 150 do 1602 m n. m.) ani teplota (vyskytuje se v klimatických oblastech CH4 až T2). Vždy se však vyskytuje na vlhkých biotopech, obvykle v oblastech s vyššími srážkami. Limitujícím faktorem je tedy patrně vlhkost. Vyskytuje se v regionech s rozsáhlými lesními komplexy, vyhledává výslunná, avšak vlhká místa např. okolí lesních potoků, paseky a polomy, porosty borůvčí, vlhká vřesoviště, rašeliniště, opuštěné lesní kamenolomy, zarostlé křovinaté stráně s poli a loukami.

V rámci ČR je zmije plošně rozšířená ve většině hercynských pohoří, z karpatkých pohoří se plošně vyskytuje v Moravskoslezských Beskydech; v oblasti Bílých Karpat a Chřibů se vyskytuje sporadicky. Prakticky chybí v odlesněných a kulturních nížinách nebo do nich proniká jen okrajově, rovněž chybí v panonském úseku provincie stepí. Často se vyskytuje společně s ještěrkou živorodou (*Zootoca vivipara*), syntopicky žije běžně se slepýšem křehkým (*Anguis fragilis*) a užovkou obojkovou (*Natrix natrix*), méně často s ještěrkou obecnou (*Lacerta agilis*). Vzácně byl zjištěn i společný výskyt s užovkou hladkou (*Coronella austriaca*). Na Křivoklátsku a v severozápadních Čechách byl výjimečně zjištěn syntopický výskyt s užovkou podplamatou (*Natrix tessellata*). Z některých lokalit v Poohří je znám i společný výskyt s užovkou stromovou (*Zamenis longissimus*). Lokality, kde byly oba druhy společně nalezeny jsou SV, SZ a S orientované svahy i vlhká inverzní údolí na úbočí hor.

NÁLEZ

Při výzkumu populace užovky stromové na lokalitě Hardeggská stráň se Mikátová a Formánek neúspěšně snažili chytit hada (8. 6. 2005), o kterém se domnívali, že by mohl být zmijí obecnou. Právě na základě tohoto neúplného pozorování byla lokalita častěji navštěvována se záměrem ověřit možnost výskytu zmije.

Lokalita Hardeggská stráň (kv. 7161) se nachází naproti rakouskému městečku Hardegg nad pravým břehem Dyje v místě, kde Dyje hlubokým kaňonem prořezává vrstvy různých hornin. Mezi nimi jsou jak krystalické vápence a amfibolity, tak kyselé ortoruly, jejich střídání následně ovlivňuje lokální rozšíření rostlin. Svahy jsou příkré k jihu orientované a na některých místech z nich vystupují skalní ostrohy a výchozy. Okolní krajina má charakter mírně zvlňené plošiny. Svahy jsou porostlé teplomilnými dubohabřinami ve kterých se také vyskytují javor babyka (*Acer campestre*), lípa (*Tilia* sp.), jeřáb břek (*Sorbus torminalis*). Dobře je vyvinuto keřové patro, kde se vyskytuje svída dřín (*Cornus mas*) a ptačí zob obecný (*Ligustrum vulgare*). Světlina na které byla zmije pozorována (šlo o skupinu skalních výchozů asi 400 metrů od bývalé celnice hraničního přechodu Hardegg – mezi silničkou a loukou podél Dyje), měla charakter suché skalní lesostepi. Tato lokalita leží v nadmořské výšce asi 300 m. Místa se zde vyskytují keře např. hloh (*Crateageus* sp.) a růže (*Rosa* sp.), Z bylin byl zaznamenán kakost krvavý (*Geranium sanguineum*), oman (*Inula* sp.), mateřídouška (*Thymus* sp.), pryšec chvojka (*Euphorbia cyparissias*), rozrazil (*Veronica* sp.), kostřava (*Festuca* sp.) a ostřice (*Carex* sp.). Na krajích skalních plo-

ten a úzkých skalních teráskách se vyskytoval rozrazil (*Veronica* sp.), mateřídouška (*Thymus* sp.), rozchodník (*Sedum* sp.), mochna (*Potentilla* sp.), jestřábník chlupáček (*Hieracium pilosella*).

Na stejném místě se dne 19. 8. 2005 podařilo nalézt (Vlašín, Mikátová, Formánek) svlečku hada, kterou jsme považovali za exuvii užovky podplamaté. Svlečka byla silně shrnutá, zapletená nízko nad zemí ve větvích keřů. Stáří svlečky jsme odhadli vzhledem k počasí asi na 10 dní až měsíc. Teprve při rozvlhčení svlečky a po podrobné prohlídce pod binokulární lupou, bylo zjištěno, že se jedná nade vší pochybnost o svlečku dospělé zmije obecné (obr. 1). Svlečka bude předána do sbírek Národního muzea, Praha.

Výskyt zjištěný v roce 2005 na Hardeggské stráni je patrně potvrzením opakovaně uváděných, avšak neověřených nálezů u Klaperova potoka (kv. 7161). Ten je vzdálen přibližně 1 km od místa současného nálezu. Je pravděpodobné, že se zmije v této oblasti sice sporadicky, avšak trvale vyskytovala. Rozsáhlejšímu výskytu odpovídají i opakované historické nálezy ze sousedního kvadrátu 7061. V současné době jsou nejbližší známé lokality na Slavonicku (kv. 6958) tj. přibližně ve vzdálenosti 50 km. Také na rakouské straně hranice jsou známé lokality asi v této vzdálenosti (CABELA et al. 2001). Vzhledem k pestré mozaice biotopů v Podyjí, z nichž některé mohou stanovištní nároky zmije splňovat, je pravděpodobné, že se zde zmije na některých místech reliktně vyskytuje.

Obr. 1. Hlavová část svlečky zmije obecné (*Vipera berus*) nalezené 19. 8. 2005 na Hardecké stráni. Celková délka svlečky je 58 cm.

Fig. 1. Head part of the exuvia of the common viper (*Vipera berus*) found in Hardecká strán slope, August 19th 2005. Total length of exuvia is 58 centimetres.

ZÁVĚR A DISKUSE

Tento nález je velmi zvláštní už proto, že charakter biotopu neodpovídá biotopům, kde se zmije v ČR obvykle vyskytuje. Straň je zčásti zalesněná, avšak v místech se skalními výchozy má charakter skalní stepi až lesostepi. V nezalesněných částech na skalních výchozech a v jejich okolí se běžně vyskytuje 6 druhů plazů, avšak jejich nároky na biotop jsou vesměs jiné, než je tomu u zmije. Nejběžnějším hadem této lokality je užovka hladká Z dalších druhů plazů se zde vyskytuje ještěrka obecná, ještěrka zelená, slepýš křehký, užovka stromová a užovka podplamatá.

V případě výskytu zmije obecné jde zřejmě o náhodné migranty nebo okrajový výskyt populace od Klaperova potoka. Svým mikroklimatem se údolí Klaperova potoka jeví jako vhodnější pro trvalou existenci populace tohoto druhu. Celá záležitost vyžaduje ještě další výzkum.

SUMMARY

A snake preliminary determined as common viper (*Vipera berus*) was observed in the course of the field study of Aesculapian snake (*Zamenis longissimus*) (Mikátová, Formánek, 8. 6. 2005). Exuvia of common viper was found (Vlašín, Mikátová, Formánek) in the same place 19. 8. 2005 (Fig. 1). The locality is situated in the wooded slope with several small rocks, about 400 m to the east from Čížov – Hardegg border crossing. Six other reptile species were observed in the same locality – *Coronella austriaca*, *Lacerta agilis*, *Lacerta viridis*, *Anguis fragilis*, *Zamenis longissimus* and *Natrix tessellata*. Surroundings in the locality are not typical for the viper in the region. We expect that in this locality vipers can be accidental migrants or creating a marginal part of a population inhabiting more suitable habitats in the Klaperův potok valley.

LITERATURA

- CABELA A., GRILITSCH H., TIEDMANN F. (2001): Atlas zur Verbreitung und Ökologie der Amphibien und Reptilien in Österreich. – Naturhistorisches museum, Wien.
- MIKÁTOVÁ B., PELLANTOVÁ J., VLAŠÍN M. (1989): Amphibia and Reptilia in South Moravian Region. – Acta Mus. Nat. Pragae, 45, B: 121–180.
- MIKÁTOVÁ B., VLAŠÍN M., ZAVADIL V. (eds.) (2001): Atlas rozšíření plazů v České republice. Atlas of distribution of reptiles in Czech Republic. – AOPK ČR, Brno-Praha.
- HANÁK V., ŠKORPÍK M., VLAŠÍN M. (1990a): Zvířena CHKO Podyjí a její ochrana (část 1). – Památky a příroda, 1990(2): 104–108.
- HANÁK V., ŠKORPÍK M., VLAŠÍN M. (1990b): Zvířena CHKO Podyjí a její ochrana (část 2). – Památky a příroda, 1990(3): 162–168.
- REITER A. (2001): Stav poznání fauny obratlovců v Národním parku Podyjí. – Thayensia (Znojmo), 4: 103–115.
- VLAŠÍN M. (1984): Užovka stromová na Moravě. – Vertebratologické zprávy, 1984: 99–100.